

Kappel Stubmølle

www.kappelstubml.dk
Kappelvej 6, 4900 Nakskov

Kornmøller og stubmøller

Engang stod kornmøllerne tæt i landskabet. Der skulle helst ikke være mere end 4-5 kilometer til nærmeste mølle. Nu er der ikke så mange tilbage, og især er der ikke så mange tilbage af den ældste vindmølletype, stubmøllen. I hele Danmark er der kun bevaret 18 af de gamle stubmøller.

Stubmøllerne havde deres storhedstid i 1700-tallet, og det er også fra den tid, at Kappel Stubmølle stammer. På en stubmølle drejer hele møllekroppen med kværn og teknik omkring stubben, der bærer møllen. På den senere mølletype, den hollandske mølle, er det kun hatten med vingerne, der drejer rundt, mens selve møllehuset bliver stående.

Kappel Stubmølle står på den plads, hvor den har stået hele tiden, siden den blev bygget ca. 1730, lidt øst for kirken, umiddelbart ved siden af den gamle helligkilde. I 1700-tallet hørte møllen til Sjunkeby. I 1800-tallet blev den matrikuleret under Vesternæs.

På Lolland-Falster er der desuden bevaret stubmøller i Østofte, på Frilandsmuseet i Maribo, i Torkilstrup på Falster og i Stouby ved Væggerløse.

Kappel Stubmølle

I de første 100 år af møllens funktionsperiode, fra ca. 1730 til 1844, var der kun én kværn i funktion, som blev brugt til at male mel. I 1844 blev møllen udvidet og moderniseret, sådan at mølleren kunne fremstille finere, hvidt mel. Der blev indsat en supplerende lodret aksel, som drev en skallekværn på møllens nederste loft (broloftet). Udvidelsen blev sat i værk af den daværende møller, H.C. Hertz, som fik indskåret sine initialer og årstallet 1844 i den nye stenbjælke og den nye dobbelte møllefod.

Møllen var i drift i yderligere ca. 100 år frem til 1935. I de sidste år var der problemer med frie konkurrence fra de nye store industrimøller (dampmøller, valsemøller) i byerne, og den blev mest brugt til fremstilling af dyrefoder (grut).

I 1936 blev møllen overtaget af en selvejende institution »Kappel Stubmølle og Helligtrefoldighedskilde« ved sparekassedirektør A.R. Paulsen og konsul G. Wiingaard, som stod for en restaurering i 1956. Ved den lejlighed fik møllen blandt andet det nuværende akselhoved af støbejern. Den blev bygningsfredet i 1959.

I 1983 blev møllen overtaget af landsforeningen »Danske Møllers Venner«. Denne forening stod for en delvis restaurering i 1988-89, hvor møllekroppen, foden og vingerne blev sat i stand.

I 2003 overgik møllen igen til lokale hænder, idet den blev overtaget af Kappel Stubmøllelaug, der blev stiftet i 1994, som en lokal støtteforening. Møllen blev færdigrestaureret i 2003-2004 af møllebygger Jens Jørgensen. Det er nu igen muligt at male mel på møllen.

En del af tømmeret i møllen er blevet udskiftet i årenes løb, men noget af det oprindelige er bevaret, herunder den kraftige stub af egetræ, der bærer hele møllen, og som møllen kan drejes rundt om. Møllen er nu rødmalet (svenskrød) og har stråtag.

Når møllen skal køre, påmonteres vindbrætter og kludesejl på vingerne. Møllen drejes op i vinden ved hjælp af en krøjevogn (et transportabelt spil), der fastholdes af pæle rundt om møllen.

Møllens adresse

Kappelvej 4-6, 4900 Nakskov.

Møllen ligger i Kappel sogn, ca. 12 km sydvest for Nakskov, midt imellem landsbyerne Sjunkeby, Knubbeløkke og Vesternæs. Den har matrikel nr. 1 e, Vesternæs By.

Åben Mølle

I sommerperioden er møllen åben hver tirsdag kl. 14-17. Der er gratis adgang, og der vil være én eller to møllelauget, som kan fortælle om møllen. Hvis vejret er til det, og der er tilstrækkeligt med mandskab, vil der også blive sat sejl på møllen.

Adgangen til stubmøllen er vanskelig. Man kan kun komme op i møllen ad »svansen«, så adgangsforholdene er ikke just handicapvenlige. Men møllen er også seværdig udefra, fra jorden.

Kontakt

Møllen er normalt låst, men kan åbnes efter aftale. Kontakt: Holger Villadsen, tlf. 54 70 54 08, mail post@kappelstubml.dk. Yderligere oplysninger på hjemmesiden: www.kappelstubml.dk.

Dansk Mølledag

Der har i mange år været holdt mølledag over hele landet den tredje søndag i juni. Kappel Stubmøllelaug har deltaget i mølledagen, så længe der har været en sådan. Hvis vejret er til det, vil møllelauget køre med møllen og male mel.

Nakskov Fjorddage

Der har i flere år været holdt Nakskov Fjorddage den første weekend i september. Kappel Stubmølle deltager normalt i arrangementet og holder åben mølle (samt kører, hvis der er nok vind).

Møllepladsen

Der er god plads omkring møllen, da møllelauget ejer ca. 2600 kvadratmeter.

I sommerhalvåret er der opstillet 6-7 borde, hvor man kan slå sig ned med medbragt kaffe eller frokost. Der er plads til 40-50 personer.

Der er parkeringsplads for personbiler ved møllen. Busser kan parkere tæt på.

Der er ikke toiletfaciliteter på møllepladsen, men toilettet ved kirkens parkeringsplads kan bruges.

Kappel Stubmøllelaug

Møllen og grunden omkring den ejes af Kappel Stubmøllelaug, som står for den løbende vedligeholdelse. Man kan støtte arbejdet ved at melde sig ind i møllelauget. Kontingentet er 60 kr. pr. år. Indmeldelse kan ske ved mail til: post@kappelstubml.dk.

Hjemmeside

Møllelauget har egen hjemmeside på adressen: www.kappelstubml.dk. Her kan man læse nærmere om møllen. Der er fotografier, tegninger, beskrivelser, praktiske oplysninger, adresser m.m.

Stubmøllens konstruktion (mølleordbog)

Bro, den stolpe, der bærer den øverste kværnsten, løber. Broen kan hæves og sænkes ved hjælp af lettestangen. Når broen hæves og sænkes, følger løber med.

Broloftet (dialekt: *nederste loft*). Nederste etage i møllen kaldes broloftet. Det er her man kommer ind, når man går op ad svansen og ind ad døren. Når melet er malet i kværnen på øverste loft, falder melet ned igennem en meltud og opsamles i en sæk på broloftet.

Kværnen. Melkværnen befinder sig på øverste etage i stubmøllen og består af to møllesten, den underste er liggeren, og den øverste er løber. I Kappel er møllestenene fremstillet af basaltsten (en natursten). Rundt om de to kværnsten er der en kasse af træ (støvkar), der forhindrer melet i at spredes i møllen.

Kværnloftet (dialekt: *øverste loft*), hvor melkværnen er anbragt. Via et vinkelgear (stokkedrev), der 5-dobler hastigheden, overføres kraften til den øverste kværnsten (løber). Kornet fyldes ned i kværnen gennem et hul (dialekt: *øje*) i øverste kværnsten.

Liggeren er den nederste af de to møllesten i kværnen. Den ligger stille og er ca. 10 cm tyk.

Løber er den øverste af de to møllesten i kværnen. Når kværnen arbejder, drejer den ca. 100 omdrejninger i minuttet. Den vejer ca. 800 kg.

Mølleaksel eller vingeaksel. På akslen er anbragt et stort dobbelt gearhjul (persehjul eller hattehjul); herfra overføres vindkraften til to lodrette aksler. Den ene driver kværnen på kværnloftet, og den anden (forløber, dialekt: *skallebom*) fører kraften ned til broloftet, hvor skallekværnen ligger. Akslen drev tidligere et hejseværk, hvormed kornsækkene kunne hejses op på kværnloftet. Hejseværket drives nu ved håndkraft ligesom i den ældste mølle. Akslen blev fornyet i 2004. En del af hattehjulet er formentlig fra 1730.

Møllefoden er en dobbeltarmet krydsfod med 2 x 2 bjælker, der via skråstivere bærer stubben. Foden er fornyet i 1989. Før moderniseringen i 1844 var foden kun enkeltarmet. Spor heraf kan ses på stubben, bl.a. i bunden.

Mølleskruen er den firkantede tragt af træ, som kornet fyldes ned i. Fra mølleskruen kommer kornet ned i rende af træ; den kaldes *skoen*. Skoen leder kornet frem til øjet, som er et hul i midten af løber.

Møllevingerne med vindbrætter og kludesejl. Møllevingerne på Lolland-Falster drejer med uret; det er modsat de fleste andre steder. Vingerne blev fornyet i 1989. Vingerne holdes fast af et støbejernshoved, der stammer fra en hollandsk mølle i Knubbelykke.

Skallekværnen befinder sig på broloftet. Den består af en enkelt sten med riller på kanten. Uden om skallestenen er der en tynd metalplade med huller i. Skallekværnen bruges til at afskalle hvede og byg og roterer meget hurtigt. Den blev formentlig installeret ved moderniseringen i 1844, og blev genanbragt ved restaureringen i 2004.

Stenbjælken (dialekt: *stubbjælke*), der går på tværs af møllehusets længderetning. Stenbjælken drejer på toppen af stubben og bærer møllestenen. Hele kroppen er bygget op omkring stenbjælken. Stenbjælken bærer indskriften »H : C : H 1844« og er formentlig anbragt af møller Henrik Christian Hertz i 1844. Et andet omdrejningspunkt er saddebjælkerne i bunden af møllekroppen.

Stubben, hvorpå hele møllekroppen er anbragt og drejer omkring to hovedlejer, toplejet og sadlen. Stubben går op gennem første etage, broloftet. Stubben hviler ikke direkte på fundamentet, men bæres af 4 x 4 skråstivere i møllefoden. Stubben er formentlig fra 1730.

Svansen (dialekt: *svøbe*), hvormed møllehuset drejes ved hjælp af et spil. Via svansen kan man komme op i møllen. Svansen blev fornyet i 1988. En enkelt mand kan dreje møllen rundt med et spil, en krøjevogn, som

fastgøres til pæle anbragt rundt om møllen. Krøjevognen er nylavet i 2004.

Kildepjece

På møllegrunden, lige syd for møllen, har der tidligere ligget en helligkilde, Hellig Trefoldigheds Kilde. Kilden er nu tilkastet, men brønden til den tidligere møllegård er blevet frilagt. Der er fremstillet en pjece om den gamle helligkilde. Pjecen sælges for 20 kr.

Årstal og møllejere

ca. 1730: Møllen bygges.

ca. 1765: Større reparation eller ombygning.

1787: Niels Cornelius Clausen (f. o. 1753) er møller.

1801: Hans Jørgen Eriksen (f. o. 1773) er møller.

1834: Claus Michelsen (f. o. 1793) er møller.

1836: Henrik Christian Hertz (f. 1802) overtager møllen o. 1836 og sælger den i 1866 til sin søn. På stenbjælken i møllen står hans initialer »H : C : H 1844«.

1844: Møllen gennemgår en større modernisering, der kommer bl.a. en skallekværn.

1866: Henrik Cornelius Hertz (f. 1836) overtager møllen fra sin far. Han sælger den i 1887.

1887: Rasmus Clausen (f. 1841, søn af en tidligere møller) køber møllen. På en bjælke inde i møllen har han malet sit navn »R. Clausen 1888«.

1915: Christian Clausen overtager driften fra sin far.

1917: Arkitekt Ejner Ørnsholt opmåler møllen.

1920: Niels Peter Nielsen køber møllen og driver den frem 1934, hvor han sælger til Caroline F. Larsen.

1936: Møllen sælges til den selvejende institution »Kappel Stubmølle og Hellig Trefoldighedskilde«.

1956: Møllen restaureres og får bl.a. nye vinger og nyt akselhoved fra en mølle i Knubbeløkke.

1957: Ingeniør Anders Jespersen beskriver møllen.

1959: Møllen bygningsfredes.

1983: Danske Møllers Venner overtager møllen.

1989: Møllen restaureres og får bl.a. ny beklædning, ny fod og nye vinger.

2003: Kappel Stubmøllelaug overtager møllen.

2004: Møllen færdigrestaureres, sådan at den igen kan male mel. Tømmerkonstruktionen forstærkes, teknikken sættes i stand, ny aksel isættes.

HVI febr. 2013